

**МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ЧУУЛГАНЫ ХУРАЛДААНЫ ДЭГИЙН
ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ, МОНГОЛ
УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ
ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТАНИЛЦУУЛГА**

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин тавдугаар зүйлийн 4 дэх хэсэгт “Улсын Их Хурлын бусад эрх, зохион байгуулалт, үйл ажиллагааны журмыг хуулиар тогтооно.”, мөн хуулийн Хорин долоодугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Улсын Их Хурал бүрэн эрхээ чуулган, зохион байгуулалтын бусад хэлбэрээр хэрэгжүүлнэ.”, мөн зүйлийн 7 дахь хэсэгт “Улсын Их Хурлын гишүүд саналаа илээр гаргаж асуудлыг шийдвэрлэнэ. Үндсэн хууль, бусад хуульд заасан, эсхүл хуралдаанд оролцсон гишүүдийн олонх дэмжсэн бол нууц санал хураалт явуулна.”, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн Дөрөвдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Улсын Их Хурал хуралдааны дэгээ өөрөө тогтооно.” гэж заасан нь Монгол Улсын Их Хурал өөрийн бүрэн эрхийн хүрээнд асуудлыг хэлэлцэхдээ хуралдааны дэгийг өөрөө тогтоох эрхийг олгож өгсөн байна.

Монгол Улсын Үндсэн хууль болон бусад холбогдох хуулиар Монгол Улсын Их Хурал хуралдааны дэгийг өөрөө тогтоох эрхийг олгосонтой холбоотойгоор Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгыг 2024 оны 05 дугаар сарын 16-ны өдөр нийт 16 бүлэг 137 зүйлтэйгээр баталж, Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуулиар байгуулагдсан Улсын Их Хурлын анхдугаар чуулганы хуралдаан эхэлсэн өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөж эхэлсэн байдаг.

Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн Гуравдугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэг /цаашид "хуралдааны дэг" гэх/-ээр тусгайлан зохицуулаагүй асуудлыг хэлэлцэх дэгийг Улсын Их Хурал өөрөө тогтооно.”, мөн хуулийн Аравдугаар зүйлийн 11 дэх хэсэгт “тухайн өдрийн хуралдаан эхлэхэд ирцэд бүртгүүлсэн гишүүн чөлөө аваагүй, хүндэтгэн үзэх болон энэ хуулийн 7.5-д заасан эсэргүүцэх шалтгаантайгаа мэдэгдэлгүй хуралдааныг орхиж гарсан, эсхүл бүртгэлээс гарсан /картаа сугалсан/ бол түүнийг хуралдааны ирцэд оруулж тухайн асуудлаар санал хураахад эсрэг санал өгсөнд тооцно.” гэж зааж өгсөн байдаг.

Гэтэл хуулиар олгосон эрхийн хүрээнд Монгол Улсын Их Хурал дэгээ өөрөө тогтоож чуулганы хуралдааныг зохион байгуулахад дэгийн томьёоллолтой холбоотойгоор зарчимд үл нийцэх үр дүн гарч эхэлсэн.

Тодруулбал, Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулиар санал хураалт явуулах ерөнхий журмыг нарийвчлан зохицуулаагүйн улмаас үр дүн муутай томьёоллоор санал хураалтыг явуулж буй нь Монгол Улсын Их Хуралд Үндсэн хуулиар олгосон бүрэн эрх хийгээд бусад холбогдох хуулийн зарчимтай нийцэхгүй байгаа юм.

Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1 дэх хэсэгт “Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдаан хууль дээдлэх, нээлттэй, ил тод байх, асуудлыг хэлэлцэхэд чөлөөтэй, эрх тэгш оролцоог хангах, цөөнхийн эрхийг хүндэтгэх, хэлэлцүүлгийн горим ойлгомжтой, тодорхой байх, олонхын саналаар шийдвэр гаргах зарчимд үндэслэнэ.” гэж заасан.

Гэтэл Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны санал хураах журмыг холбогдох хуулиар нарийвчлан тодорхойлж өгөөгүйгээс үүдэн зарчимд харшилж,

ойлгомжгүй, тодорхойгүй байдлыг чуулганд оролцож буй гишүүдийн хувьд төдийгүй ард иргэдэд үүсгээд байгаа юм.

Өөрөөр хэлбэл, Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1 дэх хэсэгт "... олонхын саналаар шийдвэр гаргах зарчимд үндэслэнэ." гэж, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1 дэх хэсэгт "Улсын Их Хурлын үндсэн зорилт нь ард түмний сонгож байгуулсан төрийн эрх барих төлөөллийн байгууллагын хувьд ард түмний засаглах эрхийг хангахад оршино." гэж тус тус заасанчлан улсын хэмжээний асуудлыг бүрэн эрхийнхээ хүрээнд хэлэлцэж шийдвэр гаргаж буй ард түмнээс сонгогдсон төлөөллийн хувьд асуудлыг хэлэлцэж шийдвэрлэхдээ дэгээ ойлгомжгүй, тодорхойгүй, буруу тогтоосны улмаас асуудалд ул суурьтай шийдвэр гаргах боломжгүй нөхцөлд хүрэх юм.

Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.11 дэх хэсэгт "Тухайн өдрийн хуралдаан эхлэхэд ирцэд бүртгүүлсэн гишүүн чөлөө аваагүй, хүндэтгэн үзэх болон энэ хуулийн 7.5-д заасан эсэргүүцэх шалтгаантайгаа мэдэгдэлгүй хуралдааныг орхиж гарсан, эсхүл бүртгэлээс гарсан /картаа сугалсан/ бол түүнийг хуралдааны ирцэд оруулж тухайн асуудлаар санал хураахад эсрэг санал өгсөнд тооцно." гэж зааснаас үзвэл Байнгын хороогоор хэлэлцэж дэмжсэн эсхүл дэмжээгүй санал авсан асуудлыг Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдаанаар хэлэлцүүлэхдээ дэмжсэн саналыг дэмжих эсхүл дэмжихгүй эсэх, мөн дэмжээгүй саналыг дэмжих эсхүл дэмжихгүй эсэх гэх байдлаар санал хурааж буй нь тус дэгийг хуулиараа нарийвчлан тогтоох шаардлагатай байгааг харуулж байна.

Эс тэгвээс хуралдаанд оролцоогүй эсхүл бусад шалтгаанаар хуралдааныг орхиж гарсан гишүүд саналаа өгөөгүйн улмаас эсрэг саналд тооцох байдлаар санал хураах нь олонхын саналаар шийдвэр гаргах зарчимтай нийцэхгүй байна.

Иймд Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг 6 зүйлтэй байхаар боловсрууллаа.

Хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлд дараах зохицуулалтыг тусгалаа. Үүнд:

- Засгийн газрын гишүүнээр томилох тухай асуудал болон Засгийн газрын гишүүнийг чөлөөлөх, огцруулах, түүнтэй холбогдуулан шинээр томилох асуудлын талаарх Ерөнхий сайдын танилцуулгыг хүлээн авснаас хойш уг асуудлыг ажлын 5 хоногийн дотор чуулганы нэгдсэн хуралдаанд танилцуулсан байхаар товыг тогтоох, мөн хуулийн холбогдох зохицуулалт болох 26.1 дэх хэсэг, 103.1 дэх хэсэгт Улсын Их Хурал уг танилцуулгыг ажлын 5 хоногийн дотор сонсохоор тусгалаа.
- Хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийн төслийн анхны хэлэлцүүлгийг явуулахад Улсын Их Хурлын гишүүн, нам, эвслийн бүлэг, ажлын хэсгээс гаргасан зарчмын зөрүүтэй саналын томъёоллоор Байнгын хороон дээр дэмжигдээгүй саналыг тухайн санал гаргасан этгээд нэгдсэн чуулганы хуралдаанаар хэлэлцүүлж, санал хураалгах хүсэлт гаргасан бол чуулганаар санал хураалгахаар өөрчлөхөөр тусгалаа.

Хуулийн төслийн 2 дугаар зүйлд санал хураалт явуулах ерөнхий журамд өөрчлөлт оруулж чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар хууль, тогтоолын төсөл, тодорхой асуудал хэлэлцэхдээ Байнгын хорооны хуралдаанд оролцсон нийт гишүүдийн олонх

дэмжсэн, дэмжээгүйгээс үл хамаарч эрх бүхий этгээдийн анх гаргасан саналыг нь дэмжих эсэхээр санал хураах агуулгатай зохицуулалт нэмэхээр тусгалаа.

Хуулийн төслийн 3 дугаар зүйлд Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 26.1 дэх хэсэг, 103.1 дэх хэсгийг өөрчлөн найруулж, Улсын Их Хурал Засгийн газрын гишүүнээр томилох тухай асуудал болон Засгийн газрын гишүүнийг чөлөөлөх, огцруулах, түүнтэй холбогдуулан шинээр томилох асуудлын талаарх Ерөнхий сайдын танилцуулгыг хүлээн авснаас хойш ажлын 5 өдрийн дотор сонсохоор тусгалаа.

Хуулийн төслийн 4 дүгээр зүйлд Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн зарим хэсэгт Монгол Улсын Үндсэн хуульд заасан хугацаанаас тусгасныг Үндсэн хуульд нийцүүлж өөрчлөхөөр тусгалаа.

Түүнчлэн хуулийн төслийн 4 болон 5 дугаар зүйлд чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар хууль, тогтоолын төсөл, тодорхой асуудал хэлэлцэхдээ Байнгын хорооны хуралдаанд оролцсон нийт гишүүд дэмжсэн, дэмжээгүйгээс үл хамаарч эрх бүхий этгээдийн анх гаргасан саналыг нь дэмжих эсэхээр санал хураахаар тусгахтай холбоотойгоор Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуульд Байнгын хорооны саналаар санал хураахаар заасан зохицуулалтуудад өөрчлөлт оруулахаар бэлтгэлээ.

Хуулийн төслийн 6 дугаар зүйлд Үндсэн хуулийн цэцийн дүгнэлтийг хэлэлцэхэд холбогдох Байнгын хорооны санал, дүгнэлт зөрвөл Хууль зүйн байнгын хорооны санал, дүгнэлтээр эхэлж санал хураах, Ерөнхийлөгчийн хоригийг хэлэлцэхэд холбогдох Байнгын хороо болон Хууль зүйн байнгын хорооны санал, дүгнэлт зөрвөл холбогдох Байнгын хорооны саналаар эхэлж санал хураах зохицуулалтыг хүчингүй болгохоор тусгасан болно.

Энэхүү хуулийн төсөл батлагдснаар Монгол Улсын Үндсэн хуульд заасан хууль дээдлэх зарчим болон “Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдаан хууль дээдлэх, нээлттэй, ил тод байх, асуудлыг хэлэлцэхэд чөлөөтэй, эрх тэгш оролцоог хангах, цөөнхийн эрхийг хүндэтгэх, хэлэлцүүлгийн горим ойлгомжтой, тодорхой байх, олонхын саналаар шийдвэр гаргах зарчимд үндэслэнэ” гэсэн үндсэн зарчимтай нийцэж, Монгол Улсын Их Хурлын гишүүдийн ирцтэй холбоотойгоор олонхын саналаар асуудлыг шийдвэрлэх зарчим хийгээд төрийн хууль дээдлэх, засаглах эрхийг хангахад чухал нөлөө үзүүлэх юм.

ХУУЛЬ САНААЧЛАГЧ

~~Иймээс Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин тавдугаар зүйлийн 4 дэх хэсэгт “Улсын Их Хурлын бусад эрх, зохион байгуулалт, үйл ажиллагааны журмыг хуулиар тогтооно.” Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.2 дахь хэсэгт “Улсын Их Хурал хуралдааны дэгээ өөрөө тогтооно.” гэж тус тус заасныг үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн санал хураах ерөнхий журмыг нарийвчлан зохицуулж, тус хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10,8 дах хэсэг “Гишүүн санал хураалтад оролцохдоо “зөвшөөрсөн”, эсхүл “татгалзсан” саналын аль нэгийг өгнө” гэсний дараа “Чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар асуудлыг шийдвэрлэхдээ Байнгын хорооны хуралдаанд оролцсон нийт гишүүдийн олонх дэмжсэн, дэмжээгүйгээс үл хамаарч эрх бүхий этгээдийн анх гаргасан саналыг нь “дэмжих эсэх”-ээр санал хураана.” гэж зохицуулж өгөх нь зүйтэй байна.~~

~~Монгол Улсын Үндсэн хуульд Ерөнхий сайд өөрт олгогдсон бүрэн эрхийн хүрээнд Улсын Их Хурал, Ерөнхийлөгчид танилцуулсаны дараа Засгийн газрын гишүүнийг томилж, чөлөөлж, огцруулахаар заасан тул Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуульд Улсын Их Хуралд танилцуулах хугацааг нарийвчлан зааж өгөх нь зүйтэй байна.~~

~~Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн зарим зүйл, хэсэгт заасан хугацааг Монгол Улсын Үндсэн хуульд 2019 онд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөд нийцүүлэх шаардлагатай байна.~~